

**SKŁAD SĄDU W SPRAWIE O STWIERDZENIE NABYCIA SPADKU – GŁOSA DO UCHWAŁY
SĄDU NAJWYŻSZEGO Z DNIA 7 CZERWCA 2024 R., III CZP 55/23¹**

1. Wprowadzenie

Problem prawny zawarty w komentowanym orzeczeniu Sądu Najwyższego dotyczy jednego z najbardziej fundamentalnych zagadnień postępowania cywilnego. Poruszono kwestię, czy w apelacji w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku skład sędziowski powinien być ukształtowany jednoosobowo czy też kolegialnie. Wydaje się, że o ile samo rozstrzygnięcie nie stanowi przełomu w dorobku orzeczniczym, o tyle droga do wydania orzeczenia a także dotknięta materia budzi znaczne kontrowersje zarówno w judykaturze, jak i doktrynie. Dzieje się tak, ponieważ ustawodawca, wprowadzając stosunkowo dość niedawno art. 367¹ k.p.c.², zerwał z dotychczasową tradycją kolegialnego uformowania składu sędziowskiego. W orzeczeniu zdecydowano, że sąd rozpoznaje apelację w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku w sposób monokratyczny. Autor podziela zarówno wynik rozstrzygnięcia, jak i jego uzasadnienie.

2. Stan faktyczny sprawy

W dniu 11 kwietnia 2023 r. Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Śródmieścia wydał postanowienie stwierdzające nabycie spadku po zmarłej E.A. Uczestnicy postępowania, nie zgadzając się z rozstrzygnięciem sądu I instancji, złożyli apelację do Sądu Okręgowego we Wrocławiu. Sąd II instancji przeprowadził postępowanie w celu uzupełnienia braków

* Uniwersytet Warszawski, e-mail: p.mlenko@student.uw.edu.pl.

¹ Autor złożył tekst 3 czerwca 2025 roku. Redakcja przyjęła tekst do publikacji 15 września 2025 roku.

² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm.) – dalej: k.p.c.

formalnych. Zanim jednak przeszedł do merytorycznego rozpoznania sprawy, był zobowiązany do zadecydowania o obsadzie składu sędziowskiego właściwego do wydania postanowienia. Problem dotyczył interpretacji normy zawartej w art. 367¹ k.p.c. Argumenty kwalifikujące roszczenie o stwierdzenie nabycia spadku do praw majątkowych bardziej przekonywały Sąd Okręgowy. Taka sprawa odnosi się bowiem do praw i obowiązków majątkowych spadkodawcy (art. 922 k.c.³). Ponadto, Sąd Okręgowy stwierdził, że zadania sądu spadkowego ograniczają się do skonkretyzowania kręgu spadkobierców i uwzględnienia wysokości udziałów spadkobierców w spadku (art. 677 k.p.c.). Jego zdaniem, sąd nie jest jednak zobligowany do badania majątku spadkowego. Powziął także wątpliwość czy wartość przedmiotu zaskarżenia determinuje skład sądu II instancji. Dodał, że jeśli element ten wpływa na obsadę, to należy zadecydować, które przesłanki rzutują na skład sędziowski – czy jest to ogólna wartość majątku spadkowego, czy udziałów w spadku. Z drugiej strony, poszukiwał potwierdzenia, że wymienione wyżej roszczenie nie może być zaklasyfikowane jako niemajątkowe. Sąd mógł uznać, że roszczenie niebędące przedmiotem postępowania na mocy wykładni celowościowej może być potraktowane jako niemajątkowe. Przyporządkowanie roszczenia o stwierdzenie nabycia spadku do praw niemajątkowych rzutowałoby bowiem na skład sędziowski. W celu usunięcia wątpliwości sąd II instancji przywołał uchwałę siedmiu sędziów Izby Pracy Sądu Najwyższego mającą moc zasady prawnej⁴. Sąd Okręgowy powziął także wątpliwości w przypadku przepisów intertemporalnych. Przed obowiązywaniem art. 367¹ k.p.c. sąd, do którego wpłynęła apelacja, rozpoznawał sprawę w składzie kolegialnym, co zmieniło się wraz z wejściem w życie ustawy nowelizującej k.p.c. w dniu 28 września 2023 r.⁵

³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 1071 ze zm.).

⁴ Uchwała SN z dnia 26 kwietnia 2023 r. III PZP 6/22 (OSNP 2023, nr 10, poz. 104).

⁵ Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2023 poz. 1860). Por. także Biuletyn Izby SN listopad-grudzień 2023 r., s. 70–72.

3. Stanowisko Sądu Najwyższego

W głosowanej uchwale Sąd Najwyższy zwrócił uwagę na odmienność aktualnie obowiązujących przepisów w porównaniu do wcześniejszych regulacji. Do dnia 28 września 2023 r. zasadą w postępowaniu apelacyjnym było orzekanie w składzie trzech sędziów. Obecnie w postępowaniu II instancji regułą jest ukształtowanie składu w modelu jednoosobowym z trzema wyjątkami. W związku z tym Sąd Najwyższy przyporządkował roszczenie o stwierdzenie nabycia spadku do odstępstw zawartych w art. 367¹ § 1 k.p.c. Trafnie uznał, że nie zachodzi relacja między tym roszczeniem a wspomnianymi wyjątkami. Ma ono wprawdzie charakter majątkowy, jednak w sprawach tych nie bada się wartości przedmiotu sporu. W postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku wycena roszczenia nie jest bowiem konieczna. Sąd ma przede wszystkim za zadanie określić spadkobierców. Co więcej, Sąd Najwyższy nadmienił, że określenie wartości przedmiotu sprawy nie jest wymaganiem formalnym wniosku. Zainteresowani stwierdzeniem nabycia spadku mogą często nie wiedzieć co wchodzi w skład majątku spadkowego, przez co określenie wartości przedmiotu sprawy może być utrudnione. Z tego względu Sąd Najwyższy stwierdził, że w postępowaniu apelacyjnym w sprawie stwierdzenia nabycia spadku skład sądu powinien być ukształtowany monokratycznie.

4. Prawidłowy skład do rozpoznania apelacji w sprawach o stwierdzenie nabycia spadku w myśl art. 367¹ k.p.c.

Zagadnienia związane z teorią prawa mają istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia, który skład sędziowski byłby właściwy dla rozpoznania niniejszej sprawy. Warto zwrócić uwagę na fakt, że w systemie prawa kontynentalnego sądom nie wolno tworzyć prawa i dokonywać prawotwórczej interpretacji przepisów. Nie zawsze jednak jest tak, że przekroczenie granic możliwego sensu słów w każdym wypadku wiąże się z interpretacją *contra legem*. W judykaturze uznaje się, że wykładnia „twórcza” jest właściwa jedynie w wyjątkowych przypadkach, gdy odstępstwo od gramatycznego znaczenia przepisu jest koniecznością. W przypadku

gdy wykładnia „twórcza” nie ma zastosowania, decyzja co do zmodyfikowania wadliwych przepisów prawnych powinna być pozostawiona ustawodawcy⁶.

Do niedawna przy rozpoznawaniu apelacji zasadą było obsadzenie trzech sędziów w składzie przy orzekaniu. Na mocy ustawy z dnia 7 lipca 2023 r. wprowadzono art. 367¹ k.p.c., który ustanowił regułę rozpatrywania spraw w formie monokratycznej. Wspomniana nowelizacja wywołała duże poruszenie w związku z rezygnacją od powszechnie zaaprobowanej zasady kolegalności w postępowaniu przed sądem drugoinstancyjnym. Niemniej, sąd rozpoznaje apelację w składzie jednoosobowym z trzema wyjątkami na rzecz składu trzyosobowego, tj. w sprawach: 1) o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu zaskarżenia w co najmniej jednej apelacji przekracza milion złotych; 2) rozpoznawanych w I instancji przez sąd okręgowy jako właściwy rzeczowo z uwzględnieniem pkt. 1; 3) rozpoznawanych w I instancji w składzie trzech sędziów, gdy prezes sądu zarządził rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów, jeżeli uznał to za wskazane ze względu na szczególną zawilgość lub precedensowy charakter sprawy (wniosek z art. 47 § 4 k.p.c.).

Przy wykorzystaniu wykładni językowej trudno zakwalifikować sprawę zawartą w głosowanej uchwale do któregośkolwiek z wymienionych przypadków. Co do pkt. 3 – zarządzenie prezesa sądu ma doniosłe znaczenie ustrojowe⁷, bowiem pozwala odejść od zasady orzekania w składzie jednoosobowym. Chodzi o sytuacje, gdy istnieje szczególna trudność w interpretacji przepisu lub gdy występuje skomplikowany stan faktyczny. W komentowanej sprawie brak jest jednak wyraźnego zarządzenia prezesa zarówno pierwszej, jak i drugiej instancji. W przypadku pkt. 2 – w doktrynie występuje pogląd o tym, że chodzi tutaj o rozpatrywanie spraw z zakresu praw niemajątkowych i dochodzonych łącznie z nimi praw majątkowych, które są rozpoznawane przez sądy okręgowe

⁶ Wyrok SN z dnia 8 maja 1998 r., I CKN 664/97 (OSNC 1999, nr 1, poz. 7); Wyrok SN z dnia 21 lipca 2004 r., V CK 21/04 (OSNC 2005, nr 7–8, poz. 137); Uchwała pełnej Izby Cywilnej SN z dnia 14 października 2004 r., III CZP 37/04 (OSNC 2005, nr 3, poz. 42); Uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 1 marca 2007 r., III CZP 94/06 (OSNC 2007, nr 7–8, poz. 95).

⁷ J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Erciński, Warszawa 2023, art. 47.

w I instancji⁸. Wartość przedmiotu zaskarżenia musi wynieść poniżej miliona złotych, jednak kryterium rozróżniającym punkt 1 i 2 jest właściwość rzeczowa sądu pierwszej instancji. Trafne przyjęto w orzecznictwie Sądu Najwyższego⁹, że sąd rozpoznający apelację bierze pod uwagę sprawę o uchylenie uchwały wspólnoty mieszkaniowej o charakterze majątkowym w składzie monokratycznym, w przypadku gdy wartość przedmiotu zaskarżenia nie przekracza miliona złotych. Nie wydaje się jednak, że wartość przedmiotu zaskarżenia odgrywa decydującą rolę w postępowaniu stwierdzeniowym. Ponadto, byłoby to sprzeczne z normą zawartą w art. 507 k.p.c., zgodnie z którą sądem I instancji jest sąd rejonowy. W zakresie pkt. 1 – przy interpretacji tego przepisu należy zwrócić uwagę na kwestię dotyczącą określenia czym jest roszczenie majątkowe, a czym niemajątkowe oraz zdefiniowania pojęcia wartości przedmiotu zaskarżenia i scharakteryzowanie jej funkcji.

De lege lata nie istnieje definicja legalna roszczenia majątkowego i niemajątkowego. Wskazane pojęcia określa doktryna, niemniej samo rozgraniczenie może budzić w praktyce wątpliwości¹⁰. Twierdzi się, że podział praw podmiotowych na majątkowe i niemajątkowe (osobiste) odpowiada różnej treści stosunków prawnych, których te prawa dotyczą¹¹. Stwierdza się również, że istotne jest tu spojrzenie czy analizowane prawo bezpośrednio wpływa na ekonomiczny interes uprawnionego podmiotu czy też nie¹². Prawo jest niemajątkowe, gdy nie znajduje żadnego odbicia w majątku osoby, której to prawo przysługuje. Prawo majątkowe pozostaje w bezpośrednim albo przynajmniej pośrednim związku ze sferą ekonomiczną uprawnionego. Niektórzy podkreślają, że dla uznania, że dane prawo ma charakter majątkowy nie ma znaczenia jego wartość rynkowa, a typowa doniosłość majątkowa tego prawa¹³. Niemniej, ostatni z wymienionych poglądów jest

⁸ A. Olaś [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. nacz. P. Rylski, red.cz. III A. Olaś, Warszawa 2023, art. 367¹.

⁹ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 kwietnia 2024, III CZP 59/23 (OSNC 2024, nr 9, poz. 83).

¹⁰ M. Romanowski, *Podział praw podmiotowych na majątkowe i niemajątkowe*, PiP 2006, nr 3, s. 24.

¹¹ S. Szer, *Prawo cywilne: część ogólna*, Warszawa 1967, s. 123.

¹² S. Grzybowski, *System prawa cywilnego. Część ogólna*, Wrocław 1974, s. 231; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Zarys części ogólnej prawa cywilnego*, Warszawa 2020, s. 138.

¹³ Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 2017, s. 97.

krytykowany w doktrynie z uwagi na fakt, że interes majątkowy „wymusza” istnienie wartości majątkowej dochodzonego prawa (roszczenia), co ma wpływ na przepisy postępowania cywilnego w zakresie właściwości sądu¹⁴. Przede wszystkim trzeba jednak zwrócić uwagę, że podział ten ma źródło w prawie materialnym i odpowiada różnej treści stosunków prawnych. Podstawową granicą rozróżniającą te prawa jest typowy interes uprawnionego. Wśród praw niemajątkowych nauka wymienia: prawa służące do ochrony dóbr osobistych; prawa rodzinne o charakterze niemajątkowym. Natomiast w zakresie praw majątkowych przytacza takie jak: prawa rzeczowe, wierzytelności, prawa na dobrach niematerialnych, prawa rodzinne o charakterze majątkowym czy właśnie prawa spadkowe¹⁵.

Z kolei wartość przedmiotu sporu to określona kwotowo (w pieniądzu), wykorzystywana na potrzeby konkretnego postępowania, wartość roszczenia, którego uwzględnienia domaga się powód¹⁶. Decyduje o niej wyłącznie interes majątkowy powoda. Jej pojęcie nie może być jednak wyrażane wyłącznie w kategoriach ekonomicznych. Nie zawsze wiąże się ona z rzeczywistą wartością dochodzonego roszczenia i chociaż może być z nią ściśle związana, to stanowi pochodną jej wartości. Sama nie może być wyższa niż wartość przedmiotu sporu¹⁷.

Istotne są następujące fragmenty orzeczenia: zakwalifikowanie stwierdzenia nabycia spadku do roszczeń majątkowych; określenie, że głównym celem postępowania stwierdzeniowego jest ustalenie kręgu spadkobierców; podkreślenie, że wartość przedmiotu zaskarżenia nie wpływa na wymagania formalne wniosku o stwierdzenie nabycia spadku (zob. art. 669 k.p.c. i art. 677 k.p.c.).

Literatura przeważnie zalicza prawa spadkowe do praw majątkowych, niemniej zagadnienie to budzi kontrowersje¹⁸. Wydaje się jednak, że rosz-

¹⁴ M. Romanowski, *Podział...*, s. 29.

¹⁵ S. Szer, *Prawo...*, s. 123–124; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Zarys...*, s. 139–140; F. Zoll, *Prawo cywilne w zarysie: część ogólna*, Kraków 1948, s. 81–82.

¹⁶ A. Gołąb [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. nac. P. Rylski, red. cz. III A. Olaś, Warszawa 2023, art. 19.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Wyrażnego zakwalifikowania praw spadkowych do praw majątkowych nie podają A. Brzozowski, W. Kocot, E. Skowrońska-Bocian, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2022, s. 239.

czenie o stwierdzenie nabycia spadku ma charakter majątkowy. Przedstawiciele doktryny prawa cywilnego zauważają bowiem, że dychotomiczny, tradycyjny podział na prawa majątkowe i niemajątkowe ulega zatarciu¹⁹. We współczesnym obrocie cywilnoprawnym prawa uznawane tradycyjnie za niemajątkowe są wykorzystywane do ochrony interesów majątkowych. Ponadto, roszczenie o stwierdzenie nabycia spadku pośrednio wpływa na interes majątkowy. Służy ustaleniu kręgu spadkobierców, co jest badane przez sąd z urzędu (art. 670 k.p.c.). Kolejnym etapem po postępowaniu stwierdzeniowym jest postępowanie działowe, które doprowadza do usunięcia wspólności i bezpośredniego przejścia określonej schedy do majątku spadkobiercy. Co więcej, badacze zauważają, że powództwo o ustalenie majątkowych stosunków prawnych może także dotyczyć ustalenia podobnej sprawy, jaką jest uznanie spadkobiercy za niegodnego²⁰.

Jak już wspomniano, zasadniczym celem tego postępowania jest określenie kręgu spadkobierców. Po złożeniu wniosku przez osobę mającą w tym interes (art. 1025 k.c.) sąd wydaje postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku po przeprowadzeniu rozprawy. Bada z urzędu kto jest spadkobiercą testamentowym oraz ustawowym spośród małżonka, zstępnych, osób pozostających w stosunku przysposobienia, rodziców i rodzeństwa. Jeśli inni spadkobiercy ustawowi są sądowi znani, ich także bierze się pod uwagę. Art. 677 k.p.c. wymienia pozostałą treść postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku²¹.

Tak jak większość spraw spadkowych, postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku jest rozpoznawane w trybie nieprocesowym. Trzeba stwierdzić, że mimo faktu ograniczenia zasady dyspozycyjności, wciąż obowiązuje ona w ramach wspomnianego trybu. Postępowanie nie rozpocznie się, dopóki nie zostanie złożony wniosek, który wyznacza też zakres poszukiwanej ochrony.

¹⁹ M. Romanowski, *Podział...*, s. 28

²⁰ M. Jędrzejewska, K. Weitz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, art. 189; Uchwała SN z dnia 10 maja 1967 r. III CZP 31/67 (OSPika 1968, nr 3). Warto w tym zakresie przytoczyć też zdanie F. Zolla, dotyczące tego, że pierwszorzędnym celem praw majątkowych jest ochrona tego co osoba ma, co stanowi jej majątek (F. Zoll, *Prawo cywilne...*, s. 79). Niewątpliwie roszczenie o stwierdzenie nabycia spadku ma charakter prewencyjny, służy usunięciu wątpliwości kto należy do kręgu spadkobierców

²¹ Sąd odnosi się chociażby do tytułu powołania do spadku i wysokości udziałów.

Podobnie jest w postępowaniu stwierdzeniowym. Konieczny jest wniosek osoby mającej interes (art. 1025 k.c.). Wniosek pełni rolę impulsu, bez którego postępowanie nie mogłoby się toczyć. Po jego złożeniu sąd bada skład spadku i osoby wchodzące do dziedziczenia z urzędu²². Taki wniosek powinien spełniać ogólne wymagania dla wniosku (art. 511 k.p.c.), a więc także te zawarte w art. 187 k.p.c. oraz art. 126 k.p.c. Poza wcześniej wskazanymi należy wymienić także: żądanie stwierdzenia nabycia spadku po określonym spadkodawcy, wykazanie interesu prawnego wnioskodawcy, wskazanie znanych mu osób zainteresowanych w sprawie oraz okoliczności uzasadniających właściwość miejscową sądu spadku. Istnieją też jednak głosy pomijające znaczenie wniosku w postępowaniu stwierdzeniowym. W doktrynie i orzecznictwie wskazuje się, że wpływ treści wniosku na postępowanie jest znikomy bądź nawet nie istnieje w ogóle. Zdaniem W. Siedleckiego, przedmiot orzekania sądu w postępowaniu stwierdzeniowym nie jest zależny od treści wniosku o wszczęcie tego postępowania²³. Najważniejszym elementem takiego wniosku jest jednak żądanie stwierdzenia nabycia spadku po określonej osobie, co wyznacza zakres orzekania sądu w postępowaniu stwierdzeniowym. Pozostałe elementy, takie jak wskazanie spadkobierców czy udziałów, nie są konieczne dla rozpoznania sprawy, gdyż sąd działa z urzędu. Mogą one jednak wniosek uzupełniać. Niemniej, także i w tym przypadku doktryna nie wymienia wprost wartości przedmiotu sprawy jako elementu, który musi się znaleźć we wniosku. Sąd nie bada co znajduje się w majątku spadkowym. Wartość przedmiotu sprawy nie wpływa bowiem na to kto znajduje się w kręgu spadkobierców, a to jest główny cel postępowania stwierdzeniowego. Co więcej, spośród składników majątkowych w postanowieniu znajdzie się jedynie przedmiot zapisu windykacyjnego i gospodarstwo rolne (art. 677 k.p.c.). Wprawdzie obowiązek oznaczenia wartości przedmiotu sprawy występuje w niektórych postępowaniach trybu nieprocesowego, niemniej należy to do rzadkości²⁴.

²² J. Krajewski, *Glosa do postanowień Sądu Najwyższego z dnia 16 IV 1971 (III CRN 61/71)*, NP 1973, nr 3, s. 450.

²³ W. Siedlecki [w:] J. Polickiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1980, s. 49 i 50.

²⁴ K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Szczecin 2024, art. 511. Np. w sprawach o dział spadku. Jednakże nawet i w tym przypadku sąd nie jest

Dodatkowy argument przemawiający za brakiem konieczności wskazania wartości przedmiotu zaskarżenia wyraża się w charakterystyce postanowienia o stwierdzenie nabycia spadku. Cechuje się ono deklaratywnością, nieegzekucyjnością, prejudycjalnością i prewencyjnością. Co do deklaratywności – orzeczenie powoduje pewność, że dane prawo istnieje w stosunku do określonej osoby. Ma to przyłożenie na późniejsze nabycie schedy w drodze postępowania działowego przez określoną uprawnioną osobę. Co do nieegzekucyjności – postanowienie nie jest też zdadne do wykonania. W takich sprawach nie występuje naruszenie normy czy obowiązek wykonania jakiegoś świadczenia. W związku z tym nie ma konieczności w zastosowaniu przymusu, a samo wydanie orzeczenia stanowi wyraz udzielenia określonym podmiotom ochrony prawnej. Co do prejudycjalności – stanowi ono podstawę do wytoczenia powództwa o zasądzenie świadczenia (np. z art. 1029 k.c.), ale także do innych postępowań (np. do postępowania o dział spadku). Prewencyjny charakter z kolei wyraża się w realizacji bezpieczeństwa obrotu. Osoby trzecie w takim przypadku mogą wiedzieć kto odziedziczył majątek po określonym spadkodawcy²⁵.

5. Dopuszczalność zastosowania składu jednoosobowego w omawianej sprawie a przepisy intertemporalne.

Jak wspomniano, wraz z wejściem w życie ustawy nowelizującej k.p.c. w dniu 28 września 2023 r. zrezygnowano z reguły kolegiального orzekania przez sąd w postępowaniu przed sądem II instancji. W miejsce art. 367 § 3 k.p.c. wprowadzono art. 367¹ k.p.c., przewidujący, że w apelacji sprawę cywilną rozpoznaje jeden sędzia. W samej noweli zostały zawarte także przepisy międzyczasowe, które miały na celu przygotowanie do

związany wartością wskazaną we wniosku; zob. I. Kunicki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IB*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020. Sąd jest obowiązany tę wartość ustalić działając z urzędu (zob. A. Turczyn [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 506-1217. Tom II*, red. O.M. Piaskowska, Warszawa 2024, art. 511), co wiąże się z dużo silniej akcentowaną realizacją interesu publicznego aniżeli w procesie.

²⁵ T. Felski, *Charakter i skutki prawne orzeczenia o stwierdzenie nabycia spadku*, NP 1984, nr 7–8, s. 42–43; E. Warzocha, *Ustalenie stosunku prawnego lub prawa w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1982, s. 120–142.

nadchodzących zmian. Z art. 32 ust. 1 ustawy wynika, że w postępowaniach wszczętych i niezakończonych przed wejściem w życie wspomnianego aktu normatywnego sąd rozpoznaje sprawę w składzie w nowym brzmieniu (tj. monokratycznie).

Jeśli jednak postępowanie II-instancyjne byłoby rozpatrywane pierwotnie przez trzech sędziów, to na podstawie noweli dalsze jej prowadzenie, zgodnie z przepisami międzyczasowymi, powinno być powierzone jednemu sędziemu sprawozdawcy. W analizowanej sprawie wnioskodawcy złożyli apelację po 11 kwietnia 2023 r., a więc na kilka miesięcy przed wejściem w życie przepisów noweli. W związku z faktem, że w niniejszym stanie faktycznym występowały także przepisy intertemporalne, argument o zastosowaniu przepisów sprzed nowelizacji byłby nietrafny.

Nawet jeśli sprawę miałby pierwotnie rozpoznawać skład kolegialny to na podstawie art. 32 ust. 1 dalsze jej prowadzenie powinno zostać powierzone tylko jednemu sędziemu. Z kolei pojęcie zakończenia sprawy w orzecznictwie i doktrynie definiuje się jako wydanie orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie w danej instancji, a więc wydanie wyroku (a w przypadku postępowania nieprocesowego postanowienia co do istoty sprawy) lub innego orzeczenia trwale zamykającego drogę do wydania wyroku²⁶. Samo postępowanie jednak trwało. Zostało zakończone wydaniem postanowienia w dniu 20 września 2024 r.²⁷.

6. Ocena normy z art. 367¹ k.p.c. i postulaty *de lege ferenda*

Mimo faktu, że sąd trafnie wyinterpretował normę z art. 367¹ § 1 pkt 1 k.p.c., ustawodawca, wprowadzając wspomniany przepis do obrotu, wywołał niepotrzebne zamieszanie wokół ukształtowania składu sędziowskiego²⁸. Według judykatury kolegiarność zapewnia

²⁶ Wyrok SO w Łodzi z dnia 17 maja 2017 r., III Ca 166/17 (LEX nr 2386461); Uchwała SN z dnia 28 czerwca 2006 r., III CZP 36/06 (OSNC 2007, nr 4, poz. 52); Postanowienie SN z dnia 25 października 2006 r., III CZP 73/06 (LEX nr 209211); Postanowienie SN z dnia 22 stycznia 2025 r. I CSK 1027/24 (LEX nr 3820784).

²⁷ Postanowienie SO we Wrocławiu z dnia 20 września 2024 r., II Ca 1979/23 (niepubl.)

²⁸ M. Dziurda, *Prof. Dziurda: Jednoosobowe składy w apelacji powodują trudności w praktyce*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/sklady-w-apelacji-a-trudnosci-w-praktyce,525444.html>, 23.12.2025 r.

wyższy standard orzeczniczy²⁹, co jest szczególnie pożądane w postępowaniach odwoławczych. Podobnego zdania są przedstawiciele nauki prawa³⁰. Wieloosobowe rozstrzyganie spraw gwarantuje pluralizm ze względu na wymianę i konfrontowanie poglądów na sprawę³¹. W rezultacie sąd staje się bardziej odporny na naciski z zewnątrz aniżeli w przypadku jednoosobowej formy orzekania. Ponadto, kolegalność w pewnym sensie udoskonala wymiar sprawiedliwości, z uwagi na to, że wprowadza możliwość wzajemnej kontroli rozumowania każdego z sędziów³². Osoby znajdujące się w składzie mogą mieć bowiem różne doświadczenie w perspektywie orzekania. Sędziowie z dłuższą praktyką orzeczną mogą więc wskazywać na błędy, które należy usunąć³³. Przede wszystkim jednak, z uwagi na ścieranie się stanowisk, kolegalność zapewnia bardziej dogłębne zbadanie sprawy. W związku z tym dojście do prawdy i wydanie sprawiedliwego rozstrzygnięcia wydają się być bardziej prawdopodobne w sprawie, gdzie orzekają trzech zawodowi sędziowie. Kolegalność powinna zwłaszcza występować w postępowaniu odwoławczym dla wnikliwej kontroli środka zaskarżenia³⁴. Wpływa to na jakość wydawanych orzeczeń oraz podnosi zaufanie obywateli do sądów II instancji³⁵. Skład kolegalny w apelacji tym bardziej powinien być wprowadzony ze względu na fakt, że i tak w postępowaniu

²⁹ Uchwała SN z dnia 1 lipca 2021 r., III CZP 36/20 (OSNC 2021, nr 11, poz. 74); Uchwała SN z dnia 7 grudnia 2021 r., III CZP 87/20 (OSNC 2022, nr 7–8, poz. 67); Postanowienie SN z dnia 15 grudnia 2021 r., III CZP 91/20 (LEX nr 3273406); Postanowienie SN z dnia 29 kwietnia 2022 r., III CZP 77/22 (LEX nr 3361825).

³⁰ K. Markiewicz, *Wpływ regulacji „covidowych” na zasadę niezmienności (stabilności) oraz kolegalność składów sądów odwoławczych*, PPC 2022, nr 1, s. 47; M. Skibińska, *Realizacja zasady kolegalności przed sądami cywilnymi w dobie pandemii COVID-19 – uwagi do art. 15§§1 ust. 1 pkt. 4 Koronawirus* [w:] *Symbolae Andreae Marciniak dedicate. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Marciniakowi*, red. J. Jagiella, R. Kulski, Warszawa 2022, s. 461.

³¹ E. Wengerek, *Zasada kolegalności w postępowaniu cywilnym*, PiP 1959, nr 3, s. 498.

³² E. Wengerek, *Zasada...*, s. 498; A. Łazarska, *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012, s. 229.

³³ J. Bekerman, *Jednoosobowość*, „Palestra” 1932, nr 3–10, s. 114.

³⁴ E. Wengerek, *Zasada...*, s. 488.

³⁵ A. Olaś, *Kolegalność a jednoosobowość – skład sądu I instancji w procesie cywilnym: doświadczenia i perspektywy*, PPC 2020, nr 3, s. 503; K. Serafin, *O ławnikach – krytycznie*, NP 1957, nr 7–8, s. 136.

w I instancji sąd orzeka monokratycznie, co stało się zasadą od 2007 r.³⁶. *De lege ferenda* warto odwołać się do twierdzeń zaprezentowanych przez wybitnego procesualistę okresu międzywojennego – prof. Eugeniusza Waśkowskiego³⁷, który podkreślał wyższość modelu kolegiałnego nad jednoosobowym. Zarazem jednak zwracał uwagę na trudności z wprowadzeniem takiego ukształtowania składu w związku z ewentualnymi niedoborami kadrowymi czy obciążeniem wymiaru sprawiedliwości. Waśkowski proponował, aby w I instancji sądy orzekały monokratycznie z możliwością przekazania sprawy do rozpoznania przez skład trzyosobowy, polegającą na ocenie zawilości konkretnej sprawy. Badanie skomplikowania sprawy miało być powierzone prezesom sądu lub przewodniczącym wydziału. Wprawdzie podobny mechanizm już występuje w pkt. 3 § 1 art. 367¹ k.p.c., niemniej, decyzyjność w tym zakresie powinna być przekazana samym sędziom. Taki system działa w Niemczech, gdzie w sądzie odwoławczym jeden sędzia rozstrzygający sprawę może wnosić o kolegiałne rozpoznanie jej w razie znacznego skomplikowania³⁸. Co więcej, zaproponowane rozwiązanie stanowi pewnego rodzaju kompromis między zwróceniem uwagi na szybkość postępowania a zagwarantowaniem stronom funkcji kontrolnej apelacji i rzetelnością w rozpoznaniu sprawy. Elastyczność powinna przede wszystkim być brana pod uwagę w przypadku ukształtowania składu orzekającego.

7. Podsumowanie

Zagadnienie składu sędziowskiego jest fundamentalne z uwagi na konstytucyjne prawo do sądu i fakt nieważności postępowania w przypadku niezgodnego z prawem jego ukształtowania (art. 379 pkt 4 k.p.c.). Niemniej, wyniki wykładni językowej przesadzają, że w niniejszej sprawie, na gruncie obowiązującego prawa, skład powinien

³⁶ Wprawdzie ze składu ławniczego zrezygnowano w 1996 r., jednak w I instancji definitywnie poznaczono się z kolegiałnością dopiero w 2007 r. (odstąpiono od rozpoznawania spraw w składzie ławniczym z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych oraz z prawa rodzinnego).

³⁷ E. Waśkowski, *Podręcznik procesu cywilnego*, Wilno 1932, s. 106–107

³⁸ K. Markiewicz, *Właściwość sądu, skład sądu i nylączenie sędziego w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego*, PPC 2015, nr 2, s. 296–297.

być ukształtowany monokratycznie. Stąd też Sąd Najwyższy trafnie rozstrzygnął wątpliwości interpretacyjne. W postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku wartość przedmiotu zaskarżenia ani nie wpływa na obsadę składu orzekającego ani nie jest konieczna w stosunku do tego charakteru sprawy. Ponadto, roszczenie w tym postępowaniu ma charakter majątkowy z uwagi na fakt, że jest to powiązane z prawem spadkowym. Przesądzą o tym wyniki wykładni językowej w związku z tym zastosowanie wykładni celowościowej nie jest konieczne. Należy się jednak zastanowić nad zmianą bądź całkowitym uchYLENIEM art. 367¹ k.p.c. i powrotem do składu trzech zawodowych sędziów w postępowaniu przed sądem II instancji.

Streszczenie

Komentowane orzeczenie dotyczy tego, czy w apelacji w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku skład sędziowski powinien być ukształtowany w liczbie trzech sędziów bądź jednego sędziego. Rozstrzygnięcie dotyczące tego, ile osób ma wydać orzeczenie, ma to znaczenie, że jeśli w późniejszym stanie sprawy wyniknie, że skład został niewłaściwie ustanowiony, to jest to przesłanka do stwierdzenia nieważności postępowania z mocy prawa. W głosie przedstawiono argumentację, że w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku sąd powinien orzekać w formie monokratycznej. Przesądzą bowiem o tym wyniki wykładni językowej. Roszczenie w takiej sprawie ma charakter majątkowy z uwagi na fakt, że jest to powiązane z prawem spadkowym. Ponadto, badanie co wchodzi w skład spadku nie jest wymagane przy dopuszczeniu wniosku o stwierdzenie o jego nabycie. Zwrócono uwagę, że wprowadzenie art. 367¹ k.p.c. wprowadziło niepotrzebne zamieszanie wokół ukształtowania składu sędziowskiego.

Słowa kluczowe: skład orzekający, postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku, nieważność postępowania, roszczenie majątkowe

Commentary on the Judgment of the Supreme Court of Poland of 7th June 2023 in the Case III CZP 55/23

Summary

Commented judgement deals with the matter of the composition of the court in appeal proceeding in case of confirmation of acquisition of the inheritance. The question concerning the fact of determining how many people shall issue a judgement (three or one justice) has a huge significance in civil procedure law. When the court was not properly constituted that is the premise for declaration of nullity of the proceeding by the virtue of law. In the text there is included argumentation for stating that in case of confirmation of acquisition of the inheritance only one justice shall issue a judgement, which derives from the linguistic interpretation. Claim in such case has a characteristic that is connected with the property rights (concretely saying inheritance rights). Examining what is consisted in the inheritance is not demanded in admitting motion in case of confirmation of acquisition of the inheritance. Additionally, it is stated that art. 367(1) negatively impacted the Polish civil procedure.

Keywords: composition of the court, proceeding in case of confirmation of acquisition of the inheritance, nullity of the proceeding, property rights

Piotr Mlenko

Uniwersytet Warszawski

e-mail: p.mlenko@student.uw.edu.pl